

Фукс Н. А.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення фінансової безпеки національної банківської системи як системного утворення та її окремих складових – банків є комплексною проблемою, яка потребує постійної уваги з боку науковців різних галузей знань та посадових осіб широкого кола органів державної влади, зокрема, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Національного банку України (далі – НБУ), Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Це обумовлюється тим, що фінансова безпека банківської системи є перманентно змінюваним станом, який залежить від ступеня впливу низки зовнішніх (внутрішньодержавних та міжнародних) та внутрішніх (всередині окремих банків) загроз.

Водночас в сучасних умовах розвитку світової економіки фінансова безпека банківської системи набуває особливого значення, оскільки, з одного боку, банки є активними учасниками глобального руху капіталу, а з іншого – індикатором фінансового стану держави. Останнє вказує на причинно-наслідковий зв'язок: фінансова безпека банку – фінансова безпека банківської системи – фінансова безпека держави. Зауважимо, що в Україні упродовж останніх восьми років проблеми фінансової стабільності як окремих банків, так і банківської системи загалом залишаються серед часто обговорюваних через недавнє безпрецедентно чисельне банкрутство банків у 2014-2018 рр. Й тепер банківська система України, яка нарешті стабілізувалася, стикнулася з новими викликами та загрозами, пов'язаними з введенням воєнного стану у зв'язку з військовою агресією російської федерації.

Основу фінансової безпеки банківської системи складає фінансова безпека окремих банків. Як зазначає О. І. Барановський, фінансова безпека банку – це стан захищеності фінансових інтересів банку, його фінансової стійкості та середовища, в якому він функціонує [1, с. 13]. З нашого погляду, фінансова безпека конкретного банку обумовлюється особливостями його фінансової діяльності, що пов'язано з приналежністю до певного виду банків за ознаками, які визначає законодавство [2, 3]. Так, в Україні банки можуть бути: 1) універсальними та спеціалізованими; 2) державними та приватними, у тому числі за участю іноземного капіталу. Також важливим є визначення НБУ системно важливих банків, враховуючи такі критерії, як розмір банку, ступінь фінансових взаємозв'язків та напрями діяльності.

Як повідомляє НБУ, на 01.01.2014 р. в банківській системі налічувалося 180 банків, на 01.01.2018 р. – 82, на 01.01.2022 р. – 71, а на 01.03.2022 р. – 69 [4]. Отже, сучасна банківська система України в кількісному вимірі становить лише 38,3 % від кількості банків на початку 2014 р. Серед цих 69 банків 31 банк з участю іноземного капіталу (або 44,9 % від кількості банків), з яких 22 – банки зі 100 % іноземним капіталом (або 31,9 %) [4]. Станом на 01.01.2022 р. НБУ визначив 14 системно важливих банків (або 20,3 % від кількості банків) [5], серед них 4 банки державного сектору, яким на 01.02. 2022 р. сукупно належить 49 % активів, 46 % зобов'язань, 44 % власного та 65 % статутного капіталу банківської системи [6], 5 банків, власниками яких є резиденти України, та 5 банків за участю іноземного капіталу, з них зі 100 % іноземним капіталом – 4 [7]. Наведені дані вказують на кілька основних характеристик банківської системи України, що мають важливе значення для забезпечення її фінансової безпеки, а саме: наявність значної кількості банків з іноземним капіталом (44,9 %), системно важливих банків (20,3 %) та домінуючої частки в сукупних активах, зобов'язаннях та капіталі банків державного сектору.

На думку О. І. Барановського, фінансову безпеку банківської системи загалом та її окремих складових слід розглядати в двох аспектах: виходячи з оцінки фінансових наслідків її (їх) діяльності для країни загалом та окремих клієнтів і контрагентів та з точки зору запобігання та протидії явним та потенційним загрозам фінансового стану усієї банківської системи, НБУ та банків [1, с. 11]. Фінансова безпека банківської системи є передумовою стабільності фінансової системи держави, адже відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV [8] фінансова стабільність – це стан фінансової системи, в якому вона здатна належним чином забезпечити можливість ефективно виконувати свої ключові функції – фінансове посередництво (згідно з ч. 3 ст. 333 Господарського кодексу України від 16.01.2003 р. № 436-IV [2] це функція банків та інших фінансових установ – *прим. Авт.*) та забезпечення здійснення платежів, і таким чином сприяти стійкому економічному зростанню та протистояти негативному впливу кризових явищ на економіку.

Для забезпечення фінансової безпеки банківської системи НБУ здійснює функцію банківського регулювання та нагляду, головною метою якої є безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників та кредиторів банків (ч. 1 ст. 55 Закону України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV [8]). Роль НБУ, правильність прийнятих його керівництвом рішень та ефективність їх реалізації, безумовно, є вирішальним чинником для забезпечення фінансової безпеки кожного окремого банку та банківської системи загалом. Тим паче, що НБУ наділений функцією щодо визначення особливостей функціонування банківської системи України у разі введення воєнного стану чи особливого періоду (наразі Правлінням НБУ вже прийнято низку відповідних підзаконних нормативно-правових актів).

Проте в нинішніх умовах цього недостатньо, враховуючи загострення проблем, пов'язаних з підтриманням рівня ліквідності, збереженням активів,

рефінансуванням, охороною інформації, ризики довіри до банківської системи, зниження купівельної спроможності національної валюти тощо. Зазначене вказує на необхідність внесення змін до законодавства, здебільшого тимчасового характеру, на період дії правового режиму воєнного стану, що сприятиме адаптації діяльності банківської системи до реалій сьогодення. Верховна Рада України вже прийняла низку законів, які стосуються забезпечення фінансової стабільності банків, регулятивної діяльності НБУ, управління державними банками та інших питань, пов'язаних з фінансовою безпекою банківської системи. Це, зокрема:

- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» від 01.04.2022 р. № 2180-IX [9], згідно з яким внесено зміни до ст. 57 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III, що скасовують практику гарантування державою вкладів фізичних осіб в Державному ощадному банку України, а також передбачено, що з дня набрання чинності цим Законом (тобто з 13.04.2022 р. – прим. Авт.) протягом дії воєнного стану та трьох місяців з дня припинення чи скасування в Україні воєнного стану Фонд гарантування вкладів фізичних осіб відшкодуватиме кожному вкладнику банку кошти в повному обсязі вкладу, у тому числі відсотки, нараховані станом на кінець дня, що передує дню початку процедури виведення банку з ринку, крім випадків, передбачених ч. 4 ст. 26 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452-VI (п. 2 Розділу II «Прикінцеві та перехідні положення»);

- Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2120-IX [10] в частині зупинення дії окремих норм щодо застосування НБУ критеріїв для прийняття рішення про віднесення банку до категорії проблемних або неплатоспроможних;

- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо здійснення моніторингу потенційних загроз національній безпеці України у сфері економіки» від 01.04.2022 р. № 2182-IX [11] щодо управління державними банками.

Вважаємо, що у післявоєнний час удосконалення правового регулювання фінансової безпеки банківської системи має бути включеним до переліку пріоритетних завдань Верховної Ради України та НБУ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру. *Економіка і прогнозування*. 2006. № 1. С. 7-25.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#top>
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
4. Основні показники діяльності банків України / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>

5. Про визначення системно важливих банків: Рішення Правління Національного банку України від 09.03.2002 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_09032022_120_rsh

6. Державні банки України в умовах війни / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/derzhavni-banku-ukrayiny-v-umovakh-viyny>

7. Структури власності банків України / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/registration/shareholders>

8. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#top>

9. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 01.04.2022 р. № 2180-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#top>

10. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#top>

11. Про внесення змін до деяких законів України щодо здійснення моніторингу потенційних загроз національній безпеці України у сфері економіки: Закон України від 01.04.2022 р. № 2182-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2182-20#Text>

Цвіркун Ю. І.
доктор юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,

ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24.02.2022 почалась повномасштабна збройна агресія Російської Федерації (далі – РФ) проти України. З цього дня національна судова система зіштовхнулася зі значними новими викликами, які поставили під загрозу її нормальне функціонування.

Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 2102-IX, з 24.02.2022 року в Україні був введений воєнний стан [1]. У подальшому Указами Президента строк дії воєнного стану в нашій державі пролонговувався, останній із яких продовжив строк його дії з 25.04.2022 строком на 30 діб, тобто до відповідного часу 25.05.2022.

У зв'язку із тим, що наразі агресія РФ є повномасштабною, вона на території України впливає на всі сфери функціонування держави – державне